

[8. 1.]

I. NEDERLANDSCH (OOST-) INDIE.

GELEIDENDE BRIEF.

Aan den Heer Voorzitter
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

‘S GRAVENHAGE, 18 September 1882.

Ik heb de eer dezen ten geleide te doen strekken van het Koloniaal Verslag van 1882, tot welks aanbieding, overeenkomstig art. 60, 1ste lid, der Grondwet, door den Koning magtiging is verleend. Afgedrukt zijn tot dusver de hoofdstukken A tot en met L van het Oost-Indisch verslag, zoodaer de beide West-Indische verslagen, een en ander met de bijlagen.

Ik moet hierbij opmerken dat de hoofdstukken A tot en met K van het Oost-Indische, het geheele Surinaamsche en het geheele Curaçaosche verslag onder het beheer van mijn ambtsvoorganger gearresteerd zijn. De — reeds medegedeelde — West-Indische verslagen zijn dan ook door hem ondertekend.

Van de drie laatste hoofdstukken van het Oost-Indische verslag zal elk vel, zoodra het is afgedrukt, aan de leden der Kamer worden toegezonden, ten einde zooveel mogelijk te gemoet te komen aan het meermalen te kennen gegeven verlangen om ook die hoofdstukken te kunnen raadplegen tijdens de behandeling van de Indische begroting.

De Minister van Koloniën,
DE BRAUW.

[5. 2.]

VERSLAG.

A. Grondgebied en bevolking.

§ 1. Grondgebied.

In het afgelopen jaar is de beemte aangevuld geworden, die, zoo als op blz. 12/13 van het verslag van 1876 werd aangehouden, nog bestond in de regelingen betreffende het Nederlandsch oppergetrag ter oostkust van Sumatra. In October 1881 heeft namelijk de Gouverneur-Generaal bekrachtigd een in 1879 gepasseerde acte, waarbij de Nederlandsche soevereiniteit is erkend door het landschap Poeloe Lawan, omvattende de monding van de Kampar-rivier, ten noorden begrensd door Siak en ten zuiden door de op de vaste kust van Sumatra gelegen Rionwsche onderhoorigheden. Den 1sten Januarij 1882 had te Beugleulis de voorloopige installatie plaats van den bestuurder (tongkoe besar) van Poeloe Lawan als beemman van het Gouvernement. Het landschap is zeer schaars bevolkt; het moet ter nauwer nood 6000 zielen tellen, waarvan ruim den zesde geleide op de hoofdplaats Poeloe Lawan, die dan ook de eenige kampong van beteekenis is. Voor verdere bijzonderheden zie men hoofdstuk C § 9 van dit verslag.

In Midden-Sumatra werd naa gezegd bestuur gevestigd (of de vestiging daarvan voorebereid) in eenige landschappen, die reeds sedert korteren of langeren tijd de Nederlandsche soevereiniteit hadden erkend, dan wel uit knechte van in vroegere jaren met ons bestuur aangeknoopte betrekkingen zich reeds aan het Nederlandsch gezag onafhankelijk hebben. Daarover is meer eigenaardig te lezen in hoofdstuk C § 5 hiernaachter.

Wijzigingen in de administratieve indeling van het grondgebied vinden hare bespreking in hoofdstuk J.

§ 2. Bevolking.

In den loop van 1880 had op Java en Madura (de particuliere landen en de vorstendommen uitgezonderd), ingevolge Indisch Staatsblad 1880 n°. 81 en de bij Indisch besluit van 6 Julij 1880 n°. 12 daaraan gegeven uitbreiding (verg. vorig verslag blz. 1), de eerste der voorgeschr. en vijfjaarlijkse opnemingen plaats van de inlandsche be-

volking, van de beemte en cultuurplichtigen en van den veestapel. Slechts in twee van de een en twintig gewesten werd het werk in 1880 niet geheel ten einde gebracht, namelijk in Madura, waar in twee afdeelingen (Ngawi en Magetan), en in Bezoeeki, waar alleen in de afdeeling Bondowoso alle gegevens toen nog niet verzameld waren. Voor deze drie afdeelingen zal het resultaat der opnemings dus eerst in de opgaven over 1881 eens plaats kunnen vinden. Wat de uitkomsten elders betreft, kan worden aangeteekend dat het bij opnemings verkregen ziental van de inlandsche bevolking in 1880 over 't geheel 3 $\frac{1}{2}$ pct. meer bedraagt dan de (door de inlandsche hoofden geleverde) opgaven over 1879. Niet in alle gewesten waar de telling of opnemings plaats had, werd een groter ziental gevonden; in Bantam, Samarang en Japara, althans voor alle afdeelingen te zamen genomen, kwam men tot een lager cijfer dan het tot dusver bekende totaal. Voor Samarang en inzonderheid voor Japara was het verschil echter onbeduidend (slechts 1.5 en 0.11 pct.), doch in Bantam beliep het 22 pct., en in een paar afdeelingen van dat gewest (Pandjrlang en Serang) zelfs 41 en 28 pct. De oorzaak der zoo aanzienlijke vermindering in Bantam moet in de eerste plaats worden gezocht in werkelijke afnemings van het ziental ten gevolge van de alhier geboerscht hebbende hevige knorts-epidemie, maar gedeeltelijk spruit die vermindering ook voort uit te hooge opgaven over 1879. In andere gewesten leverde daarentegen de opnemings het bewijs dat sommige streken veel sterker bevolkt waren dan de voorhanden opgaven aantoonde; inzonderheid was dit het geval in de Preanger regentschappen, waar de opnemings een verschil opleverde van 28 pct. Daarop volgen de residentien Probolinggo, Pasoeroean, Bezoeeki (voor zooveel daar de opnemings reeds in 1880 was afgevoerd) en Banjoewangi, voor welke gewesten de opnemings een vermeerdering aanwees respectievelijk van 12 $\frac{1}{2}$, 9 $\frac{1}{2}$, 5 en 4 pct. Voor de residentien Pekalongan, Rembang, Tagal, Kadje en Malissen verkreeg men slechts een toemings van minder dan 0.5 pct. Ten aanzien van twee afdeelingen der Preanger regentschappen waren de verschillen het aanzienlijkst, namelijk 109 pct. ten aanzien van Tjitarlangka en 46 pct. ten aanzien van Bandung.

Het geheele ziental der inlandsche bevolking op Java en Madura, waarvoor bij het eind van de jaren 1860 en 1870 een totaal werd opgegeven van 12 514 262 en 16 233 100, blijkt na op 31 December 1880 bedragen te hebben 19 540 813. Vernits laatstgenoemd totaal, op grond van de in de gouvernements-landen gehouden opnemings, gencht mag worden meer naar de waarheid te komen dan vroegere gegevens, wordt het niet ondienstig gesacht hier een berekening te doen volgen van het bevolkingscijfer in verhouding tot de oppervlakte. Telt men de niet-inlandsche bevolking mede, namelijk de Europeanen ten getale van 33 708 en de vreemde oosterlingen ten getale van 219 984, dan blijkt dat de 23 gewesten, waarin beide eilanden verdeeld zijn, naar gelang van de bevolkingdichtheid per vierkante geografische mijl, te rangschikken zijn althans:

Gewesten.	Aantal zielen per 0 geogr. mijl.	Gewesten.	Aantal zielen per 0 geogr. mijl.
Bagelen	20 158	Madura	8 334
Kadje	19 076	Djakarta	8 299
Sarakarta	16 792	Rembang	7 879
Pekalongan	15 842	Bitava	7 693
Japara	14 786	Pasoeroean	7 599
Tagal	13 694	Kollri	6 269
Samarang	13 534	Bezoeeki	5 942
Cheribon	10 557	Preanger regentsch.	4 141
Banjawan	10 063	Bantam	3 999
Probolinggo	9 225	Krawang	3 039
Soerakarta	8 563	Banjoewangi	778
Madura	8 478		
Alle gewesten te zamen 5) 8 338			

Op Java (buiten de residentien Soerakarta en Djakarta) en op Madura tellen men, volgens de thans verkregen op-

5) Hieronder zijn niet begrepen de 19 673 Europeanen die op 31 December 1880 — in geheel Nederlandsch Indië — tot het leger of tot de militaire en gouvernementsmarine behoorden. Onder het ziental der inlanders is het inlandsch personeel van leger en marine — desijds te zamen 17 952 inlanders — evenmin medegerekend.

6) In Nederland werden bij de volkstelling van 1879 slechts 6 zielen per vierkante geografische mijl aangetroffen.

wekken, en de talrijke Arabische bevolking op de hoofdplaats werkt die over in de hand. Veelal aanzienlijke grondbezitters, bouwen de Arabieren in de wijken waar zij met oogten wonen huizen, die zij tegen matige prijzen aan inlanders verhuuren, onder voorwaarde evenwel dat deze hante khaleren zullen zenden naar de goddienaarscholen, die de Arabieren nooit nalaten in de nabijheid van de door hen gebouwde woningen op te richten. Zoo bewerkten zij dat de inlandische jeugd streng Mohammedaansch wordt onderwezen, en kweeken daardoor het fanatisme bij de bevolking aan.

De wettelijke besluit der residentie Palembang gedurende 1881 was gunstig te noemen. De handel mocht zich in toevallende bloei verheugen. De landbouw, vooral de koffijcultuur, bleef zich uitbreiden. In algemeen zin was ook de gezondheidstoestand niet onbevredigend. Alleen ter hoofdplaats en in de afdeeling Hiran en Bojoesain eelchte de cholera verschikbare offers. Ook deden zich hier en daar gevallen van buikholera en koortsen benevens enkele sporadische gevallen van pokken voor.

Over de geschiktheid der inlandse ambtenaren en hoofden viel over 't geheel genomen niet te klagen.

In de bevoelenden van het Djambiësch rijk, waar de afgezette sultan Taha nog altijd voortging zijn ongematigd gezag te handhaven, ten spijt — of wellicht met stilzwijgende goedkeuring — van den wettigen sultan, bleef het mislukken van de plannen der woelige Mohammedaansche partij, die ook onder de ontevredenen in Boven-Djambi hare vertakkingen had, natuurlijk niet onbekend. Het blijkt echter niet dat Taha's gezagslijde daarvoor verandering onderging. Toch is in de Djambiësch riken wellicht een verandering in gezag te wachten nu, ingevolge het overlijden van den wettigen sultan (Juli 1881), andere verhandelingen tusschen de Djambiësch bestuurders en Taha zijn ontstaan. Immers de met Taha bevriende pangerah ratoe (rijksbestuurder), die in de laatste jaren gezagrijkheid tusschen zich gewerd aan de bestuurszaken te onttrekken, verklaarde zich thans bereid om de sultanswaardigheid, voor welke vervulling hij de aangewezen persoon was, te aanvaarden, onder voorwaarde echter dat hij niet ter hoofdplaats Djambi aan behoeven te wonen en dat een van Taha's broeders tot pangerah ratoe zou worden verheven. Daar de regering van een en ander, ook in verband met de wenschelijkheid om het bestaande contract met Djambi door een nieuw te vervangen en om met Taha tot een schikking te komen, andere bespreking vorderde, werd voortgegaan een tusschenbestuur ingesteld, bestaande uit een commissie van eenige der voornaamste rijksgroten met den pangerah ratoe als voorzitter. In Maart jl. heeft de Indische Regering aan de verheffing van den pangerah ratoe tot sultan, en aan de opdrading in zijne plaats van Taha's broeder, pangerah Soemba, als rijksbestuurder, hare goedkeuring gebocht. Volgens de laatste berichten zijn beiden met veel haast ter hoofdplaats Djambi door den resident geïnstalleerd, bij welke gelegenheid tevens een nieuw contract is gesloten. De plegtigheid, die ook door eenige hoeken uit de bovenlanden werd bijgewoond, is, onttogenszake er veel gewapend volk op de been was, in goede orde afgevoerd.

Ter nake van den op blz. 14 van 't vorig verslag besproken diefstal te Djambi van wapenen, die onder bestraf van den controleur waren, zijn door het Djambiësch bestuur twee personen uitgeleverd, waaronder echter niet de hoofddader RADEN AROEM. De vroeger gevatte pangerah is weder op vrije voeten gesteld, nadat gebleken was dat de op zijn erf gevonden wapenen, buiten zijn weten, op last van RADEN AROEM afbaar waren in veiligheid gebracht.

§ 9. *Sumatra's Oostkust.*

Terwijl in vorige verslagen bij de mededeelingen omtrent Sumatra's Oostkust slechts de aandacht werd gevestigd op de streken die vroeger het rijk van Siak en onderhoorigheden uitmaakten, zal thans in de eerste plaats eenigzins uitvoerig moeten worden gehandeld over het bezuiden Siak gelegen landschap Poeloe Lawan, reeds genoemd in het eerste hoofdstuk van dit verslag.

Men zal zich herinneren wat in vorige jaren (in de § *Midden-Sumatra*) over Poeloe Lawan gezegd is. Het verslag van 1878 (blz. 19) vermeldde dat de tongkoe besar SIAHY AROE BAKAU verzocht had onder Nederlandsch gezag te mogen staan, en dat de Indische Regering naar aan-

leiding daarvan aan den resident van Sumatra's Oostkust had opgedragen een plaatselijk onderzoek instellen, waarbij tevens zou zijn om te gaan of de bevoegdheid om in- en uitvoerrechten te heffen niet, even als elders in het gewest, van de inlandische bestuurders kon worden overgenomen in het belang van een gelijkmatige lejegening van den handel. Het verslag van 1879 (blz. 14) berichtte dat de resident Poeloe Lawan bezocht had, maar ontrent de rechtenheffing niet tot een schikking was kunnen geraken. In het verslag van 1880 (blz. 10) werd mededeeld dat de tongkoe besar met drie zijner rijksgroten naar Bengkalis gekomen was en dat aldaar een acte was gepasseerd, waarbij de resident, behoudens de oudere goedkeuring der Indische Regering, de aangeboden souvereiniteit over Poeloe Lawan aanvaardde en de bestuurders van het landschap zich bereid verklaarden om de heffing van rechten en de pachten tegen schadeloosstelling aan het Gouvernement over te dragen, doch dat men het nog niet eens was kunnen worden over het bedrag der schadeloosstelling. In het verslag van 1881 (blz. 12) eindelijk werd aangegeven dat de kwestie van de schadeloosstelling nog niet tot een oplossing was gebracht en de Indische Regering in afwachting daarvan de bekrachtiging der acte uitstelde. Deze laatste mededeeling berustte echter op een minder juiste opvatting van de Indische berichten. Het was de resident van Sumatra's Oostkust die de aanvraag van de bekrachtiging uitstelde, totdat hij in de gelegenheid zou zijn om ook een overeenkomst nopens de overneming der rechten en pachten aanteleiden. In verband met zijn afdeling is de resident echter ten slotte toch tot de aanvraag overgegaan voordat zulk een overeenkomst was tot stand gekomen, en de acte van 1879 is daarop, gelijk reeds op blz. 1 gezegd is, den 18den October jl. bekrachtigd. Maar zeer spoedig daarna is ook de kwestie der overneming van rechten en pachten geregeld, zooals hieronder nader blijken zal. Eerst zal hier een beknopt overzicht worden gegeven van hetgeen omtrent de plaatselijke gesteldheid van Poeloe Lawan in de laatste jaren is gebleken.

Het landschap strekt zich uit langs de Kampar-Kanan en de Kampar van Tandjong Si Barna Barna af tot aan zee. Eenige voor den mond der Kampar gelegen eilanden, waarvan Serapong en Perjoleian de voornaamste zijn, behooren insgelijks tot het gebied van Poeloe Lawan. Het land is slechts bevolkt. Het zielestal, thans nog slechts 6000, moet in vroegeren tijd omstreeks drie maal zoo groot zijn geweest, doch is van overvloed achteruit gegaan. Wanbestuur der radja's en afpersingen van de zijde hunner talrijke nakomelingen zijn de oorzaken waaraan de vele verhuizingen, meestal naar landschappen in Boven-Kampar, worden toegeschreven. Vooral in de laatste jaren kwamen die verhuizingen veelvuldig voor, zoodat er van de 22 teluags of districten, waaruit Poeloe Lawan in 1805 bestond, sedert dien tijd niet minder dan 11 geheel ontvolkt zijn. De woningen in Poeloe Lawan staan zeer verspreid, en men vindt buiten de hoofdplaats, die ongeveer 1100 inwoners telt en omstreeks 25 Java-palen van den mond der Kampar-rivier verwijderd ligt, bijna nergens gereguleerde kampongs. Beneden de hoofdplaats is het land bedekt met zware bosschen en ten goed als onbewoond. Hooger de rivier op, bij de zamenvloeiing van de Kampar-Kiri en de Kampar-Kanan, ligt Tandjong Moersaka, en vier dagen reijens boven deze plaats, dat is op omstreeks 200 Java-palen van den mond der Kampar, treft men aan den linker-oever van de Kampar-Kanan de Siaksche grenskampong Tratabaloe aan. Hier naderen de Siak- en Kampar-rivieren elkander het dichtst; de afstand tusschen genoemde kampong en Pekanbaru aan de Siak-rivier bedraagt slechts 6 à 8 uren gaans. Over het algemeen is het terrein in Poeloe Lawan laag en moerasig; aan de zijde van Siak doet zich echter een verheffing van het terrein voor, die de natuurlijke grens tusschen de beide rijken vormt. Algemeen wordt onder de bevolking beweerd dat een gedeelte van Poeloe Lawan, vooral de streek langs de Dstaug Nilo (een zijtak van de Kampar), rijk aan tin is en ook steenkool bevat. De zwarte kleur van het water der Batang Nilo schijnt die bewering te bevestigen. De landbouw is weinig ontwikkeld. Men teelt hoofdzakelijk slechts djagong, omdat deze cultuur minder moeite kost dan de rijstbouw. Runderen, buffels en paarden worden

in Poeloe Lawan weinig of niet gevonden; daarentegen moeten de bosschen veel wild gedierde (rhinocerosen, olifanten, tijgers, wilde zwijnen, herten) en de Kampar-rivier veel krokodillen bevatten. De grootste bron van inkomsten bestaat in de inzameling van boschproducten, welk bedrijf 't meest strekt met de gemakzucht der bewoners. Sommigen vinden ook hun bestaan in de vischvangst. Waarschijnlijk moet de oorzaak dat de bevolking zich tot dusver geen moeite gaf om veel te arbeiden, behalve in hare weinige behoeften, ook hierin gezocht worden dat zij, door de onzekerheden en de aanmatiging der talrijke afstammelingen harer bestuurders, te weinig zeker is van hare bezittingen. De vrouwen in Poeloe Lawan zijn zeer bedreven in het weven van zijden draads, die zij aan handelaars uit de V Kotta en uit de staatjes van de Boven-Kampar-Kiri verkoopen. Die handelaars brengen koffij, tabak en boschproducten met kleine pruiven naar Poeloe Lawan. Het verhuuren van grootere pruiven of tongkangs, om deze handelsgoederen verder naar Singapore te vervoeren, was — althans nog in 1880 — een monopolie van een der vier rijksgroeten, den datus kampar, die echter in dat jaar is overleden en in December jl. nog niet was vervangen. Sedert er eene geregeldde stoomvaart tusschen Pekanbaru en Malakka via Singapore is tot stand gekomen, nemen vele handelaars uit de V Kotta hun weg over Trataloeloe en Pekanbaru langs de Siak-rivier, waardoor de in- en uitvoer langs de Kampar-rivier veel verminderd zijn. De bevolking van Poeloe Lawan is van onvermengd Maleisch ras en heeft over 't algemeen een gezond en krachtig voorkomen. Het gebruik van opium is onder haar weinig in zwang. Opmerkelijk is het dat, ondanks hare geringe beschaving en weinige behoeften, de meeste mannen bedreven zijn in het lezen en schrijven met Arabische karakters, waarin zij onderwezen worden door de pongkoes, wier invloed op godsdienstig gebied zich schijnt te bepalen tot eene trouwe opvolging van de voorschriften die de koran ontrent bidten en vasten behelst. Slavernij en pendlingschap behooren tot de erkende instellingen van het landschap. Van een grootend inlandsch bestuur was in Poeloe Lawan in den laatste tijd geen sprake. Twee partijen betwisten den tongkoe besar, TOYAKON STABE ABOE BAKAR, het gezag en stoorden zich niet aan zijne bevelen. Elke dezer partijen had hare eigene rechtspraak. Volgens de landinstellingen moet het bestuur zijn aangelegd uit den vorst en vier rijksgroeten, zijnde in de eerste plaats MAHARADJA LELA PORTHA en verder de datus bandar, de datus laksamana en de datus kampar. Zoo even is reeds vermeld dat de plaats van laatstgenoemde op het eind van het afgelopen jaar onvervuld was, en de verstemde schijnt zich in den laatste tijd met de zaken niet meer te bemoeijen. Zeven van de elf talangs, waaruit Poeloe Lawan thans bestaat, zijn als afdelingen verdeeld tusschen 's vorsten zuster, zijn oudsten zoon, TONGKOE SENTOEL, gebieden, en twee afstammelingen van vroegere bestuurders, namelijk TONGKOE KELANA, een der pretendents naar het gezag, en de bovengenoemde MAHARADJA LELA PORTHA. De inkomsten, die de vier overige talangs opleveren, komen ten voorlede van den vorst zelve. De tot Poeloe Lawan behoorende eilanden worden beschouwd als zijn dienst-eigendom. Deze eilanden, voornamelijk Serapong, worden bijna uitsluitend bewoond door omstreeks 1000 Chinezzen, die er houthagerijen hebben. Buiten de in- en uitvoerrechten, de opiumpacht en de daarbij behoorende kleine pachtmiddelen, alsmede de pacht op de houthagerijen (panglongs), bestaan er in Poeloe Lawan verschillende voor het handelverkeer belemmerende monopolien en belastingen gelijk vroeger ook in Siak werden aangetroffen. Voor den opiumpachter zijn de eilanden van het meeste belang, niet zoozeer wegens het plaatselijk debiet dan wel wegens de gunstige gelegenheid tot smokkelen, waarvan tot dusver een druk gebruik is gemaakt, zeer ten onzele van onze pachters te Riouw en te Bengkalis. De ruwe opium werd in groote hoeveelheden van Singapore naar Serapong gebracht, daar bereid en dan naar alle kanten heen heimelijk vervoerd, ook naar Java en de Westkust van Borneo. Het zwakke bestuur van Poeloe Lawan kon, zoo het al wilde, tegen dien sluikhandel weinig uitrichten, en voor vreemde Chinezzen was het zelfs niet raadzaam zich in de buurt van Serapong te wagen.

Moeijelijkheden, door het bestuur van Poeloe Lawan in het afgelopen jaar ter zake van de opiumpacht op de bedoelde eilanden ondervonden, zijn nu de oorzaak geweest dat omtrent de overdracht van die pacht en van de hofing van in- en uitvoerrechten aan het Gouvernement eene regeling is tot stand gekomen even nadat de Indische Regering hare bekrachtiging had geschonken aan de acte, waarbij de soevereiniteit over Poeloe Lawan namens haar was aanvaard. Het hoofd der Chinezzen op Serapong, die zich in 1876 de pacht van het opium-monopolie en van de kleine middelen op de eilanden voor tien jaren versokerd had, was namelijk in den aanvang van 1881 overleden, en de tongkoe besar weigerde zijne erfgenamen als rechtgeboornen op de pacht te erkennen, daar hij het pachtcontract als eene lidstufend aan den persoon van den pachter verloofde gunst beschouwde. Hij stelde een nieuwen pachter aan, die echter reeds na weinige maanden, in Augustus, om verschillende redenen uit de pacht werd ontalagen. Deze — de Chinezse TIAN PO — sloot zich nu bij de erfgenamen van zijn voorganger aan om alken nieuwen pachter te werven en bleef intusschen feitelijk de pacht uitoefenen. De alszoo geregtigde, een Europeesch ingezetene van Bengkalis, die in Februarij 1881 ook de in- en uitvoerrechten in Poeloe Lawan had gepacht, kon dien tengevolge de pacht op Serapong niet aanvaarden. TIAN PO weigerde uitdrukkelijk haar uit handen te geven, en de Europeesche pachter, die op zijne beurt het opium-contract, wederlijk met ingang van 15 November, weder had overgedaan aan den opiumpachter te Singapore, tevens handler van de pacht te Bengkalis en van die te Riouw, zag zich buiten staat om de naar Serapong overgekomen gunstigden van lastbaldende in het gemat van de pacht te stellen. De tongkoe besar begaf zich nu in persoon naar Serapong, maar TIAN PO, ofschoon ongeschijlijk zich medegande letoonende, wist door allerlei uitvlugten en ijdelijk verzet weder de overgave tegen te houden. Zijnerzijds werden zelfs allerlei middelen in het werk gesteld om den vorst vrees aan te jagen; u. a. werd een Engelschman, een gewezen klerk bij de politie te Singapore, op den vorst afgezonden om de regten van TIAN PO e. a. te steunen, en toen ook dat niet hielp, schijnt men zich verstaan te hebben met een male te Singapore gevestigden Boegineschen schawtang, die vroeger ingelijks naar de pacht had medegedongen. Deze kwam thans met de westuwe van den overleden pachter en een twintigtal Boeginesche handlangers te Serapong om den tongkoe besar om pachtcontract voor tien jaren af te dwingen.

De tongkoe besar, zijne onmacht gevoelende, besloot de hulp van het Gouvernement in te roepen, en kwam daartoe naar Bengkalis over, vergezeld van drie zonen en twee rijksgroeten; de datus laksamana en de datus bandar. De resident toonde zich tot het verlenen van de gevraagde hulp bereid, maar men uit het voorgevallene aanleiding om de aanwezig er op te wijzen dat eene overdracht van de pacht aan het Gouvernement moeijelijkheden, als zich nu hadden voorgedaan, in den gevolge aan kunnen voorkomen. Ook de sultan van Siak, die met zijn geheele rijkbestuur te Bengkalis vertoefde, gaf den tongkoe besar, zijn aanverwant, in beleening om door een billijk voorstel de afdoening van de nog altijd hangende kwestie omtrent de overdracht van belastingen aan het Gouvernement mogelijk te maken. Het gevolg hiervan was dat de tongkoe besar bij eene schriftelijke verklaring dd. 29 December 1881 beloofde om, na afloop van de bestaande pachtcontracten (1 Februarij 1887 en 1 Januarij 1883), ten behoeve van het Gouvernement afstand te zullen doen zoowel van de in- en uitvoerrechten als van de opiumpacht en daarbij behoorende kleine middelen in geheel Poeloe Lawan, met inbegrip van de eilanden, en zulks tegen eene jaarlijksche schadeloosstelling van f 10000 voor de regten en f 5000 voor de pachten. Tevens werd nu — daar de resident kort te voren het bericht had ontvangen dat de in 1879 gepasseerde acte betreffende de erkenning der Nederlandsche soevereiniteit over Poeloe Lawan door de Indische Regering bekrachtigd was — overgegeven tot de beëdiging van den tongkoe besar als leenman van het Gouvernement. Deze plegtigheid had plaats op 1 Januarij 1882, daags vóór 's vorsten vertrek van Bengkalis, in tegenwoordigheid van zijn geheele gevolg en van den sultan en het rijkbestuur van Siak.

Den volgenden dag werd het gouvernement-stoomschip

Slak met eenige militairen en den controleur van Bengkalis naar Serapong gezonden (waaronder zich met een particulier stoomschip ook de tongkoe besat begaf), ten einde TJAN PO en zijne handlangers, zoodaende den Boegineschen selawatang met zijne beide, te sommen en het eiland te verlaten en het des maats met geweld daartoe te dwingen. Tot dadelikheden is het echter niet gekomen. TJAN PO was reeds naar Singapore vertrokken, en de weduwe van den vorigen pachter kwam, na de regeling van hare zaken op Serapong, van land van de Slak om naar Hongkalia te gaan, terwijl de Boeginesche leude voor het verstrijken van den haar gestelden termijn van 24 uren zich van Serapong verwijderde. Aan de koolies van TJAN PO werd vergoed voorloopig nog op het eiland te blijven, in afwachting van gelegenheid tot vertrek naar Singapore. Nadat de zaken tot voldoening van den tongkoe besat aldus geschikt waren, keerde hij naar Poeloe Lawan terug, en verliet ook de controleur Serapong. Eenige weken later werd gezonden ambtenaar nogmaals per Slak naar Serapong gezonden, waar hij alles rustig vond. Een vijftal koolies van den verdreven pachter waren nog ter plaatse aanwezig, maar gaven het voornemen te keeren om bij de eerste gelegenheid naar Singapore te vertrekken.

Onze verhouding tot de inlandische bestuurders van de overige landschappen in de residentie Sumatra's Oostkust was in het afgelopen jaar over het algemeen zeer bevredigend.

De in 't vorig verslag in korto trekken geschetste stand van zaken in Siak en op de daartoe behoorende eilanden heeft weinig of geen verandering ondergaan. De vóór eenige jaren onder Europeesche leiding aangevangen tinontginning in de Siakache bovenlanden (te Bates Gadja in de Tjapengstroken) is, na een tijd lang kwijnende en zelfs gestaakt te zijn geweest, in 't laatst van 1881 op nieuwe ondernemers overgegaan, die de zaak met kracht dachten te hervatten. Van een andere zijde scheen er plan te bestaan om, met kapitaal uit Singapore, in Boven-Siak eene tapiéso-onderneming te beginnen. Van de Siakache onderhoorigheden Tanahpoetih wordt gemeld, dat het handelsverkeer er belemmerd werd door willekeurige heffingen, en diensgevolge de handelaren uit het binnenland hunne goederen niet meer naar Tanahpoetih, maar naar Lalaesin Bates afvoerden.

In Kota Pinang gaf een in het begin van 1881 ontstane verwijdering tusschen den jong di pertoesan en zijn rijkbesierder aanleiding tot moeilijkheden, waarin herhaaldelijk het Europeesch bestuur moest tusschen beide treden, ten einde den jong di pertoesan in zijn gezag te steunen. Over het tot stand komen van een grensregeling tusschen Kota Pinang en het tot Sumatra's Westkust behoorende landschap Si Launggé is reeds het noodige gezegd op blz. 89 hiérvóór.

De toestand in Assahan, Kwaloe en Bates Bara was bevredigend. De rust werd nergens verstoord. De jong di pertoesan van Kwaloe wendde zich tot het bestuur met eenige bezwaren over de bestaande grenzen tusschen zijn gebied en Assahan, en kwam in October 1881 te Bengkalis om persoonlijk zijne belangen te bepleiten. De zaak werd door het hoofd van gewestelijk bestuur voorloopig geregeld. In het tot de afdeeling Assahan behoorende Battakache landschap Goenoeng, — dat door vele Tobanezen, als zij naar de dichtbij gelegen Assahansche handelsplaats Bandar Poeloe afkomen, wordt doorgetrokken, — bezocht de controleur o. a. de aan de onafhaakelijke Battakanden grenzende kampong Habokko. De radja aldare, die meer onderhoorigen heeft dan enig ander tot ons gebied behoorend Battakach hoofd, deed zich als een zeer geschikt bestuurder voor.

In het afgelopen jaar is de sedert lang tusschen Serdang en Deli aanhangige kwestie uit den weg geruimd betreffende zoowel het bezit als de grenzen van het landschap Senembah. De schikking komt hierop neder dat met medewerking van beide vorsten een nieuwe grensregeling tusschen hunne rijken is tot stand gekomen, ten gevolge waarvan een deel van Senembah Serdangsch gebied geworden en het andere deel aan Deli verbleven is. Bovendien is door Deli afstand gedaan van de in Serdang gelegen onderhoorigheid Denai, welk kustlandschap door het Gouvernement aan Serdang is toegewezen. Aan de schikking ligt het, behoudens

's Konings bewilliging, door de Indische Regering goedgekeurde denkbeeld ten grondslag, dat in beide landschappen de belastingen overgaan in landen van het Gouvernement, wat Denai betreft tegen een jaarlijksche uitkeering van f 2000 aan den soetan van Serdang, en wat Senembah betreft tegen een jaarlijksche schadeloosstelling van f 1500, waarvan de helft aan Deli en de wederhelft aan Serdang ten goede komt. Als grans tusschen Serdang en Deli is nu aangenomen de Batang Kowis van haren oorsprong af tot door waar zij zich vereenigt met de rivier Toman, en verder deze rivier tot aan nu. Ofschoon de minnelijke betindiging van deze geldkwestie is de verstandhouding tusschen beide vorsten nog niet geheel naar wensch. Tot verdere toenadering zal wellicht kunnen bijdragen het door den soetan van Serdang beoogd huwelijk met een zuster van den radja moeda van Deli. De nog jeugelige soetan van Serdang belooft onder goede leiding een geschikt bestuurder te worden. Tot zijne erkenning is de Indische Regering evenwel nog niet overgegaan, omdat deze zaak samenhangt met een aanhangige andere regeling van Siak's verhouding tot verschillende staatjes ter oostkust van Sumatra.

In het afgelopen jaar was er bijzondere prijs op te stellen dat onze invloed in Deli niet verslapte, en zulks in verband met den zich meer en meer openbarende ruzie tusschen twee invloedrijke leden der familie van den sultan, namelijk de radja moeda en de djaka, welke laatstgenoemde door den sultan ontslagen werd. Terwijl den radja moeda fanatieke volgelingen en weinig ingenomenheid met het Europeesch element werden toegeschreven, stond de djaka, die steeds de tusschenpersoon was tusschen het inlandisch bestuur en de Europeanen, bekend als den Europeanen en Chinezen zeer geneegen te zijn. Daar de afstoting van den djaka had plaats gegrepen geheel buiten voorkennis van het Europeesch bestuur, dat indertijd wél in zijne benoeming was gekend, achtte de resident het wenschelijk de tegen dien inlandischen ambtenaar gerezen grieven nader te onderzoeken. In den aanvang van 1882 was dit onderzoek zoo goed als afgelopen; de aflooping der zaak werd echter door een ziekte van den sultan vertraagd. Intusschen bleef onze verstandhouding met het Delisch bestuur naar wensch. In het najaar van 1881 is de sultan naar Bengkalis gekomen om den resident een bezoek te brengen. Met de hoofden (penghuloe's) der Battakache onderhoorigheden hadden de sultan en zijne rijksgroten in December een zamenkomst te Medan, om de verdoeling van de door de Battaks op te brengen hassil-tanah te bespreken, bij welke gelegenheid ten overstaan van den assistent-resident werd vastgesteld dat de penghuloe's $\frac{1}{4}$ van het te innen bedrag hebben af te staan aan den sultan, en dat de datoe's (Maleische districtshoofden), ieder voor zooveel zijn district betreft, mede $\frac{1}{4}$ zullen krijgen. Ten opzichte van de kustlandschappen Belagel en Palang, tot Deli behoorende maar door Serdang daarvan afgescheiden, is de Indische Regering op een gelijken maatregel bedacht als waartoe, zoo als straks is gezegd, voor Dani besloten is, namelijk om ook daár de in- en uitvoerregten en pachten aan zich te trekken. In Mei jl. is aan den resident opgedragen daarover met het Delisch bestuur te onderhandelen. Naar aanleiding van een gerezen verschil van gevoelen omtrent een ondergeschikt punt in de bestaande grensregeling van 1872 tusschen Deli en Langkat werd de grens, na plaatselijk onderzoek, tot genoegen van partijen eenigzins gewijzigd.

In Langkat liet de pangerau, die in 1879/80 ter bedevaart naar Mekka was geweest, ook na zijne terugkomst de zorgen van het bewind zooveel mogelijk over aan zijn oudsten zoon, TOKOKOR SOMLOENG, die tijdens de afwezigheid zijns vaders waarnemend bestuurder was geweest en zich als zooloof van een gunstige zijde had doen kennen. De pangerau zou gaarne TOKOKOR SOMLOENG als zijn opvolger aangewezen zien, ofschoon hij twee jongere zonen heeft die naar afkomst meer aanspraak op het bestuur zouden kunnen doen gelden daar zij uit vrije vrouwen geboren zijn, terwijl de moeder van TOKOKOR SOMLOENG een Battakache slavin was. Van die twee jongere zonen des pangerau mist echter de een, TOKOKOR HANSA, de vereischte geschiktheid, terwijl de ander, TOKOKOR MOENTIL, wiens kandidatuur bij voortdurend door zijne heerschzuchtige moeder wordt voorgestaan (verg. het verslag van 1880 blz. 13), de kinderjaren nog niet te boven is. Ten einde niet